

THUIS

IN HET LANDSCHAP

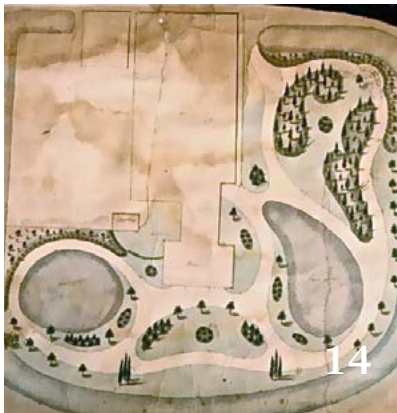

Landschapsbeheer
Groningen

■ Even voorstellen:
de nieuwe gedeputeerde
Johan Hamster

■ Een boom planten doe je
niet zomaar

Inhoud

COLOFON
Jaargang 4 | april 2022

Uitgave
Landschapsbeheer Groningen
Roderwolderdijk 60
9744 TH Groningen
T (050) 534 51 99
info@landschapsbeheergroningen.nl

Redactie
Landschapsbeheer Groningen

Vormgeving
Create ID - Sandra Jonge Poerink

Fotografie
Landschapsbeheer Groningen

Ontvang je het magazine voortaan liever digitaal? Mail dan je gegevens naar info@landschapsbeheergroningen.nl.

- 04.** Een boom planten doe je niet zomaar
- 06.** Interview met de nieuwe gedeputeerde Johan Hamster
- 08.** Bomen zijn baas
- 09.** Groene schoolpleinen
- 10.** Knotwilgen: de hotels van het Groningse landschap
- 11.** Een slecht jaar voor de ransuil
- 12.** Autochtoon plantmateriaal: vinden, beschermen en gebruiken
- 14.** Historie komt tot leven op het Vlaskamp-erf
- 17.** B(l)oeiende bosranden voor dier, plant en mens
- 18.** Fruitbomen snoeien
- 19.** Botanische tekening
- 20.** Fietsroute rondje Lauwersmeer

Ode aan de boom

Het is een bekend gezegde “Boompje groot, plantertje dood”. Het zal zeker het geval zijn bij de mooie monumentale bomen die Groningen rijk is. Een overzicht van mooie oude bomen in Groningen is te vinden op de website van de Bomenstichting. Zelf vind ik de goudes, Fraxinus Excelsior Jaspidea voor de kenner, een prachtboom. Misschien ook wel omdat deze vaak op mooie monumentale boerenerven staat. Beetje zon erop: prachtig.

Bomen zijn goed voor de CO2-reductie. En dus gaat heel Nederland druk aan de slag met bomen planten. Wij ook. Eenmaal in de wereld van bomen planten en verzorgen kom je mooie termen tegen. Toekomstbomen is er zo één. Er is een moment dat je een besluit moet nemen welke boom mag doorgroeien en welke hiervoor ruimte moet maken. Een hele verantwoordelijkheid.

En dan het onderhoud. Hoe mooi is dat. Een vruchtboom snoeien, een wilg knotten: een mooi, bijna meditatief, moment. De professional zal dat vast niet meer zo bewust ervaren, maar de liefde voor de boom zit nauwelijks verstopt achter de werkkleding.

Bomen kunnen oud worden. Daarom is het ook van belang dat de aanplant zorgvuldig gebeurt en met het juiste plantmateriaal. De juiste boom op de juiste plek. De bomen staan door de klimaatverandering ook nog eens onder meer stress. De lagere grondwaterpeilen zijn bijvoorbeeld een bedreiging voor de mooie bomen rond de hoger gelegen oude kerken, weet Stichting Oude Groninger Kerken. Autochtone bomen zouden daar wel eens beter tegen bestand kunnen zijn. En de essentaksterfte en iepziekte hebben ons geleerd dat het beter is om meerdere boomsoorten in een lijn op te nemen.

Een boom is net een hotel, leggen we op scholen uit. Het huisvest o.a. veel insecten, vogels, schimmels en zijn vreselijk belangrijk voor onze biodiversiteit. Er valt veel te ontdekken aan een boom. Het is bijna altijd een feestje om de jeugd bij het landschap en de natuur te betrekken. We doen dat graag, want ook voor het landschap met haar waardevolle bomen geldt het andere gezegde: “Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst”.

Peter Hellinga

’FEEST OM JEUGD
BIJ LANDSCHAP
EN NATUUR TE
BETREKKEN.

Een boom planten doe je niet zomaar

Waar we in Groningen ook staan, bomen staan in het landschap. Om ons heen of aan de horizon. Bomen horen ook in het landschap. In het ene deel van de provincie Groningen hebben bomen een andere functie dan in een ander deel. In het Westerkwartier zijn bomen de ruggengraat van het agrarische cultuurlandschap van houtsingels, weilanden en dorpen. In het Oldambt vormen bomen langs wegen de groene linten die de ontstaansgeschiedenis laten zien, groene eilanden rondom erven en staan bakenbomen bij doorgangen (coupures) in dijken. Zo staan er vanuit alle eeuwen ook in een ‘open provincie’ als Groningen op veel plekken bomen.

Op vele manieren bezig met bomen

We zijn in ons werk in het landschap op vele manieren bezig met bomen. De Vruchtbomenwacht snoeit fruitbomen zodat ze vrucht blijven dragen, in het Gorecht beheren we het hakhout op de houtwallen zodat er een gevarieerde beplanting is die aantrekkelijk is voor allerlei vogels en in het Zuidelijk Westerkwartier werken we aan het herstellen van de houtsingels door licht toe te laten en struiken aan te planten als ondergroei.

Een boom planten doe je niet zomaar

In veel projecten planten we bomen op allerlei locaties. Soms zijn dat plekken waar zieke bomen weggehaald zijn of bomen gevaarlijk werden, soms is het een plek waar al tientallen jaren geen bomen meer stonden en nu weer nieu-

we bomen komen. Door het nieuwe bos- en bomenbeleid van de provincie (zie kader) komen er tot 2030 veel bomen bij een boom planten doe je echter niet zomaar. Daarom kijken we in al onze projecten heel goed waar we bomen planten, welke boom passend is en waar die vandaan komt. Ook de maat speelt een rol in de keus. Soms is er ruimte voor grotere bomen en worden er dikke exemplaren geplant: echte bomen die meteen hun plek innemen. Soms is de plantplaats geschikt voor kleine bomen en soms past alleen bosplantsoen: kleine, bijna sprietjes van nog geen meter hoog. Bijvoorbeeld omdat er ondergronds weinig ruimte is door kabels en leidingen of omdat er weinig plantruimte is: bij grote bomen moeten de wortels immers ook een plek krijgen en bij een slootkant past dat niet altijd. En soms is het gewoon beter om klein te begin-

nen: op plekken met veel wind, droogte, nattigheid of heel smalle plekken slaat klein plantsoen makkelijker aan en is geduld nodig.

Lezen van het landschap

Het kijken naar het landschap en de omgeving is erg belangrijk: licht, schaduw, kabels en leidingen; alles speelt mee in de afweging of we op die plek kunnen planten en welke soort het beste past. Maar er speelt meer bij de keuze welke plekken in het landschap we beplanten en welke niet. Een kleinschalig gesloten landschap als Westerkolde, het Gorecht of het Westerkwartier wordt gekenmerkt door bomen: je ziet letterlijk door de bomen de singel of het bos niet meer. Op de klei van het Hogeland of op het veen van de Veenkoloniën staan lang niet overal bomen. Maar de bomen die er staan hebben misschien nog wel meer impact op het

Meer groen in Groningen

Met het uitvoeringsprogramma Bos en Hout wil de provincie Groningen in 10 jaar tijd 10% meer bomen en bos planten in Groningen; voor een gezonde(re) leefomgeving en het klimaat.

Het gaat om een uitbreiding van areaal bos en bomen in Groningen met 750 hectare oftewel 7,5 km². Dat is ongeveer 50% bos, 30% groene landschapselementen zoals houtsingels en bomen langs wegen en 20% het groener maken van bedrijventerreinen en (boeren-)erven.

landschap dan elders. Dat maakt een goede afweging belangrijk: niet overal kunnen bomen een plek krijgen en niet elke soort kan overal. Ook landschapelijk gezien niet.

“Landschap zoals we dat nu zien is een optelsom van alles wat onze voorouders hebben gedaan, samen met alles wat er aan natuurlijke processen was en is.”

In al die aspecten die meespelen zitten veel zaken die te maken hebben met het verleden. Landschap zoals we dat nu zien, zoals dat nu onze leef-, woon- en werkomgeving vormt, is een optelsom van alles wat onze voorouders hebben gedaan. Samen met alles wat er aan natuurlijke processen was en is, en de bodem, de ondergrond. Door goed te kijken zie je de logica van een bakenboom of de voordelen van erfbeplanting in het open gebied. Alle generaties voor ons hebben het landschap gevormd en bieden inspiratie voor de toekomst.

LANDSCHAP IS BEHOUD DOOR ONTWIKKELING.

Uitdagingen van nu

We kijken dus naar het verleden voor inspiratie en we kijken naar de plek zelf: de groeiplaats. Maar dan zijn we er nog niet. Want als er een boom geplant kan worden dan moeten we nog de keuze maken voor de soort en de herkomst. Om met dat laatste te beginnen: bomen groeien uit zaad of uit stek. Bekend voorbeeld zijn natuurlijk de knotwilgen waarvan je de staken in de sloot kunt leggen en uit kunt planten om nieuwe knotwilgen te planten. Veel bomen en struiken worden echter uit zaad opgekweekt. De herkomst van dat zaad is belangrijk voor het slagen van de aanplant en voor alle insecten, schimmels, vogels en andere planten die weer afhankelijk zijn van de boom.

Variatie aanbrengen

We weten nu dat sommige soorten bomen nadelen hebben en dat het aanplanten van verschillende soorten voordelen heeft. Daarom combineren we nu vaak resistente iepen met eik, esdoorn en linde en planten we in singels en houtwallen ook veel struikvormers aan die voor variatie zorgen. Variatie in soort en maat wordt steeds meer toegepast in projecten. Zo planten we voor de gemeente Groningen bomen aan in meer dan 10 verschillende maten en soorten langs verschillende wegen. Dit soort inzichten maakt dat ook wij weer een ontwikkeling toevoegen aan het landschap van Groningen.

Even voorstellen: de nieuwe gedeputeerde Johan Hamster

Wij werken veel samen met de provincie Groningen en hebben daardoor te maken met een aantal gedeputeerden. Waar we voorheen vooral veel samenwerkten met Henk Staghouwer, heeft hij door zijn vertrek naar Den Haag het stokje doorgegeven aan Johan Hamster. Johan Hamster is geboren en getogen in Stadskanaal, studeerde filosofie en was meer dan 10 jaar wethouder in Stadskanaal. Sinds januari 2022 is hij gedeputeerde bij de provincie Groningen met onder andere Natuur en Landschap en Landbouw en visserij in zijn portefeuille.

Wat is je favoriete plek in het landschap van Groningen?

“Ik kom natuurlijk uit Stadskanaal. Mijn favoriete plek is het gebied net voorbij Onstwedde, het Westerswoldse gebied met de riviertjes, rondom Smeering. Daar wandel ik graag met mijn gezin. Ik houd van het groen en het glooiende. De leegte kan ik ook altijd erg waarderen: alle drukte en het stadse even achter je laten. Dat je echt in de verte kunt kijken en echt in de natuur staat. Ik vind het heerlijk om met mijn gezin te wandelen, te kijken en te proeven. Echt als een rustmoment.”

En buiten je eigen geboortegebied?

“Ik kom graag op de Waddeneilanden. De weidsheid, de rollende golven op het strand, de kinderen die daarvoor wegrennen. Hoewel heel dichtbij, is dat natuurlijk geen Groningen. Maar in Groningen heb je ook hele mooie plekken in het waddengebied. Daar ervaar ik diezelfde rust en weidsheid ook.”

Wat is volgens jou de belangrijkste opgave in het landschap van Groningen voor de komende jaren?

“We hebben natuurlijk een behoorlijke opgave met het programma Bos en Hout*, we zijn bezig met waterbergingsgebieden, aan het nadenken over veenoxidatie en er speelt een grote opgave rondom de woningbouw. Hierdoor is er een ontzettende druk op de ruimte. De grootste opgave zit hem in de balans vinden tussen het behouden, versterken en uitbreiden van

natuurwaarden, inclusief alle ecologische opdrachten die we hebben, zonder daarbij de economische waarden, specifiek ook de landbouw, te zwaar onder druk te zetten.”

“De grootste opgave zit hem in de balans vinden tussen het behouden, versterken en uitbreiden van natuurwaarden, inclusief alle ecologische opdrachten die we hebben, zonder daarbij de economische waarden te zwaar onder druk te zetten.”

Bij je vorige functie in Stadskanaal zat je in het sociale domein. Die ervaring en kennis neem je natuurlijk mee in je nieuwe functie. Wat kun je aan het landschap meegeven vanuit die ervaring?

“Wat je als bestuurder vooral doet is de vorm van besturen en je eigen karakter meenemen. Natuurlijk neem je je ervaring mee, maar wat ik vooral meeneem is de mensbenadering van het sociale domein. In de

BALANS ZOEKEN VOOR EEN GEZONDE LEEFOMGEVING VOOR MENS EN DIER.

landbouwportefeuille bijvoorbeeld kun je het hebben over allerlei maatregelen, maar ik wil ook kijken naar de gezinnen erachter die daardoor geraakt worden. We kunnen ingewikkelde brieven sturen over maatregelen of handhaving, maar we kunnen ook gewoon een persoonlijk gesprek aangaan. Laten we het menselijke aspect niet vergeten. Ik denk dat we meer vanuit het perspectief van de inwoner kunnen denken.”

Wij vinden participatie in al onze projecten ook erg belangrijk, het betrekken van bewoners. Hoe kijk je daar vanuit jouw rol tegenaan?

“Het gevaar vanuit de overheid is dat participatie vaak als sluitstuk wordt gezien. Iets dat nog even afgevinkt moet worden. Ik probeer altijd vroeg in het proces inwoners te betrekken. Hoewel inwoners soms nog wel sceptisch zijn. ‘Jullie hebben het allang besloten’, zeggen ze dan. Ik vind het belangrijk om opgave en omgeving samen te brengen, draagvlak te zoeken en te versterken. Dat vond ik bij het project in het Gorecht** heel erg mooi. Hier werd de hele omgeving betrokken; door scholen, bewoners en grondeigenaren zelf ook mee te laten denken, snoeien en opruimen. Het is immers hun gebied.

Dat vind ik een prachtige invulling. Als er dan ook mensen zijn die dat willen doen, prachtig!”

“De uitdaging is vaak om het structureel gaande te houden. Wat gebeurt er als mensen ermee stoppen? Wie neemt het over? Als we daar nog eens een goede oplossing voor zouden kunnen bedenken, dan zou dat heel mooi zijn. Het helpt al door vooral te laten zien aan anderen wat je aan het doen bent, door bijvoorbeeld met zijn allen een opruimdag, snoeidag of andere vrijwilligersdag te organiseren. En natuurlijk kinderen en kleinkinderen te betrekken: doorgeven aan de volgende generatie. En altijd zoeken naar hoe je het samen kunt doen. Wat kunnen de provincie, gemeenten en natuurorganisaties doen, wat kunnen de mensen zelf?”

Wat is je toekomstvisie voor het Groningse landschap?

“Visie begint volgens mij altijd met kennis. Ik ben nog aan het leren. Ik leer best snel, maar ik zit er nu 6 weken in. Volgens mij moeten we op zoek naar een inrichting van het Groningse landschap waarbij we samenhang in onze leefomgeving proberen te creëren, met landbouw en andere economische activiteiten. Daarin de balans zoeken,

voor werkgelegenheid, en zorgen voor een gezonde leefomgeving voor mens en dier.”

Wanneer vinden we dat het daaraan voldoet?

“Op bepaalde punten hebben we natuurlijk gewoon natuurwaarden te herstellen, beschermen en versterken. Daar moeten we echt wel stappen in zetten. Daar hangen hele concrete doelen aan. Bijvoorbeeld op het moment dat we de oude bossen voldoende bescherming geboden hebben. Maar breder bekeken is het goed als de vele mooie, bijzondere dieren die we hier hebben een goede plek hebben, de populatie zich op een acceptabele manier ontwikkelt, en dat dat gebeurt in een provincie waar ook gewoon 600.000 mensen goed kunnen wonen en werken, inclusief de agrariërs.”

Wat wil je meegeven aan onze lezers, de bewoners van Groningen?

“Ik vind het altijd heel mooi als mensen tijd en energie willen steken om het voor andere mensen en voor de wereld een beetje beter te maken. Dus dank aan iedereen die zich inspent voor Groningen, de mensen en het mooie landschap!”

* Met het uitvoeringsprogramma Bos en Hout wil de provincie Groningen in 10 jaar tijd 10% meer bomen en bos planten in Groningen: voor een gezonde(re) leefomgeving en het klimaat.

**Het pilotproject Gebiedsaanpak Landschap Gorecht is in februari dit jaar succesvol afgerond. Johan Hamster was aanwezig bij de feestelijke afronding, waar hij samen met wethouder Inge Jongman en Peter Hellinga, directeur van Landschapsbeheer Groningen, de laatste boom plantte.

Bomen zijn baas

Deze winter ging de plantcampagne van Plan Boom verder. Dit keer in de gemeente Eemdelta. Deze plantcampagne, van Landschapsbeheer Groningen en de Natuur en Milieufederatie Groningen samen, zorgde ervoor dat onze provincie weer 3000 bomen en struiken rijker is!

In de provincie Groningen hebben inwoners van twee gemeenten het afgelopen jaar spotgoedkoop bomen kunnen bestellen. We zetten ons in om de komende jaren ook in andere gemeenten deze campagne te voeren. Want: bomen zijn baas! En wel om deze redenen:

Bomen zijn cool

Letterlijk. Bomen zijn een van de belangrijke vastleggers van CO₂ uit de lucht. Hiermee helpen ze klimaatverandering tegen te gaan. Daarvoor moet zo'n boom wel lange tijd blijven staan. Ze leggen namelijk tijdens het groeien koolstof vast. Hoe groter de boom, hoe meer CO₂ er is vastgelegd. Bomen helpen ook de aarde op andere manieren af te koelen. Door schaduw wordt het oppervlak eronder minder warm. In steden kan door de weerkaatsing van zonlicht op gebouwen, en het opwarmen van stenen het hitte-eiland-effect ontstaan. Door schaduw van groen, wordt het minder warm in steden. En ook in het buitengebied is het koeler onder bomen. In een bos kan het 's zomers wel 10 graden koeler zijn dan daar buiten.

Bomen zijn rijk

Rijk aan soorten. Elke boomsoort heeft veel andere soorten insecten, schimmels, vogels en andere planten die ervan afhankelijk zijn. Hoe meer soorten er zijn in een gebied, hoe kleiner de kans op nadelige gebeurtenissen, zoals een insectenplaag. Door alleen boomsoorten te gebruiken die van nature in Groningen voorkomen, krijgen ook de

andere soorten die van nature hier voorkomen een steuntje in de rug. En dat hebben ze hard nodig. De biodiversiteit in onze provincie gaat namelijk hard achteruit. Wist je dat een boomsoort als de berk meer dan 300 soorten insecten met zich mee kan brengen, en wilgen meer dan 400? Gelukkig zijn dat bijna allemaal soorten die niet vervelend zijn voor ons. Nog beter zelfs, de zweefvliegen, bijen en vlinders die hier op af komen, helpen ook in de bestuiving van ons eten!

Bomen zijn blij

En jij ook. Het is wetenschappelijk bewezen dat je van meer groen in je omgeving gelukkig wordt. Ook tijdens de lockdowns zijn steeds meer bewoners het groen in hun directe omgeving meer gaan waarderen. Door naar het geritsel van de bladeren te luisteren, door de spinnenwebben en het mos dat je ziet, en door de wind die je door je haren voelt gaan, verlies je in een groene omgeving je zorgen en je stress. Dit zorgt ervoor dat je vrolijker wordt, maar bijvoorbeeld ook dat je beter slaapt. En hiervoor hoeft je niet eens diep het bos in, een groene tuin draagt ook al bij.

Houd onze website en socials in de gaten om te zien wanneer er weer een nieuwe plantcampagne van start gaat.

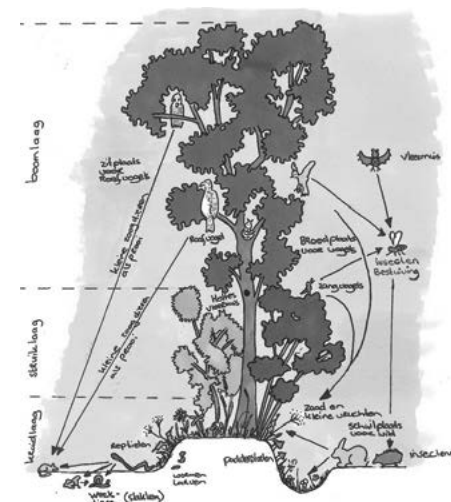
Groene schoolpleinen

Wij vinden het belangrijk om het lokale landschap duurzaam in te richten voor en met de toekomstige generatie. Daarom gaan wij samen met leerlingen aan de slag met het natuurlijk inrichten van vijf schoolpleinen in de gemeenten Hogeland en Eemdelta.

Les over ecosystemen

Op de meeste scholen binnen dit project hebben we inmiddels een les over ecosystemen gegeven. In de natuur hangt alles met elkaar samen. Het is daarom belangrijk dat alle schakels in een ecosysteem voldoende aanwezig zijn, anders raakt de balans verstoord en neemt de biodiversiteit af.

Om de kinderen dit te laten begrijpen, liet collega Irene hen kijken door de ogen van verschillende soorten, zoals vlinders, roodborstjes, egels, uilen en bomen. Elke soort bekijkt de omgeving op zijn eigen manier. Een vlinder ziet bijvoorbeeld de nectar van bloeiende bomen als voedsel. Veel bomen hebben de vlinders juist nodig voor bestui-

ving van hun vruchten. Roodborstjes en egels hebben vruchten van de boom en de vlinders en rupsen weer op het menu. Uilen en andere roofdieren eten tot slot de roodborstjes en egels. Als een van de schakels verdwijnt heeft dit invloed op alle andere schakels in het ecosysteem. Als er bijvoorbeeld een boom sneuvelt, dan verdwijnt het voedsel voor de vlinder. Er zijn ook geen vruchten en vlinders meer voor het roodborstje en de egel. Als deze soorten verdwijnen is er ook geen voedsel meer voor de roofdieren. Het verdwijnen van één schakel heeft daarmee een grote invloed op alle andere schakels in het ecosysteem.

Natuurvriendelijk maken van je eigen schoolplein

De kinderen zijn na deze les met Irene naar buiten gegaan, om samen te kijken wat er allemaal al aanwezig is op hun eigen schoolplein en wat er ontbreekt. De kinderen tekenen daarna hun ideeën voor een groener schoolplein. Deze tekeningen liggen aan de basis van de ontwerpen die we hebben gemaakt. Eind maart en begin april gaan de leerlingen zelf aan de slag om hun schoolplein natuurvriendelijk in te richten, onder begeleiding van Landschapsbeheer Groningen. Ze gaan bijvoorbeeld fruitbomen, struiken en bolplanten, nestkasten ophangen en een hut van wilgentenen maken.

“De kinderen leren over het belang van groen en ecosystemen en denken en helpen zelf mee om hun eigen schoolplein natuurvriendelijker te maken. En ze vinden het hartstikke leuk!”

Dit project wordt gefinancierd door Google.

Knotwilgen: de hotels van het Groningse landschap

Wilgen zijn de meest algemene en kenmerkende bomen en struiken van onze oorspronkelijk natte en moerassige delta. En ze zijn enorm belangrijk voor de biodiversiteit. Je kunt wel stellen dat knotwilgen de hotels zijn van het Groningse landschap. Ze bieden onderdak aan vlinders, bijen, vogels en kleine zoogdieren. Daarvoor is het belangrijk dat ze goed worden onderhouden. Een heel karwei, maar gelukkig is daar de vrijwillige knotbrigade!

Hoe het begon

Het begon met een persbericht in het Dagblad van het Noorden (2017) met de vraag naar vrijwilligers die wilgen wilden knotten. Ik (Jan) meldde dat de wilgen van het Vinkenpad in 't Zandt onderhoud nodig hadden. Eind januari 2018 werd dit ons eerste knotproject van vele! Van de gemeente Loppersum breidden we ons gebied uit naar de gemeente Delfzijl en nu zijn we actief in de hele gemeente Eemsdelta.

Waarom knotten?

Waarom moeten wilgen geknot worden? Eigenlijk hoeft dat niet. De wilg, de Salix Alba, is in principe een doodgewone boom die ongeveer 30 meter hoog kan worden. Afhankelijk van de omstandigheden kan de boom allerlei vormen aannemen:

- wordt deze vroeg in het leven afgebroken of afgebeten door wild? Dan krijg je een soort struikachtige boom met heel veel stammen.
- wordt deze met rust gelaten? Dan heb je gewoon een mooie recht opgaande boom.
- wordt de stam op een bepaalde hoogte afgezaagd dan krijg je de knotwilg zoals we die nu vaak in bermen en langs slootkanten zien staan. En die knotwilg moet dus wel geknot worden. Anders kan deze door harde wind uit elkaar waaien, inscheuren, of erger nog, afbreken vanwege de lange takken.

Vrouger

In vroegere tijden, echt heel lang geleden, kwam de mens erachter dat die dunne twijgen goed te gebruiken zijn voor allerlei doeleinden: van manden en fuiken tot bouw materiaal, gereedschap of zelfs klompen. Was een stuk grond te nat voor akkerbouw, dan werd hier soms een griend aangelegd: een veld vol lage knotwilgen die afhankelijk van het product om de 1 tot 4 jaar geoogst werd. Er zijn verschillende benamingen voor het geoogste materiaal: een- en tweejarige twijgen worden wilgentenen genoemd, driejarige takken staken en ouder hout wordt boerengemakshout genoemd. Tegenwoordig zijn knotwilgen vooral belangrijk voor de biodiversiteit en voor het in stand houden van het authentieke landschap.

Wat doen we precies?

Vroeger werden de bomen voor het gemak vaak lager afgezaagd. Tegenwoordig zit de knot vaak op een hoogte van 2 meter, om het uitzicht te behouden. We staan dus meestal op een ladder te knippen en te zagen. Het is leuk werk om te doen, je bent lekker in de buitenlucht bezig en je hebt het gevoel dat je er toe doet. Het knotwerk varieert van jonge bomen van een paar centimeter dik tot oude bomen die horizontaal over een sloot hangen. Dit laatste maakt het wel spannend, omdat de boom niet moet breken en wij geen nat pak willen halen! Het werk moet trouwens niet té spannend worden, vandaar dat we alleen met handzagen werken. We genieten van het knotten, het werken in de natuur en het samen actief zijn op de mooiste plekken. Dat is wat het lid zijn van de knotbrigade zo leuk maakt!

Ik hoop dat ik een beetje heb kunnen uitleggen waarom het knotten zo leuk is. Net als al het werken in de natuur. Lijkt het je ook leuk om ons te helpen bij het knotten? Neem dan contact op met Landschapsbeheer Groningen en wellicht tot ziens bij het knotten!

*Groeten
Jan, Johan, Klaas, Edwin en Leo
Knotbrigade Eemsdelta*

Een slecht jaar voor de ransuil: kunnen wij helpen het tij te keren?

Afgelopen jaar was helaas dramatisch voor de ransuil. De koude periode tijdens de winter van 2020-2021 heeft een hoop slachtoffers gemaakt. Het aantal uilen op de roesten ligt deze winter dan ook een stuk lager dan in voorgaande jaren, blijkt uit de roestentellingen van de Werkgroep Ransuilen in Groningen.

De uilen vertrekken binnenkort van hun roesten om te gaan broeden. De uilen broeden van nature vooral in oude ekster- en kraaiennesten. Dus laat deze nesten vooral zitten in de boom om een verdere achteruitgang van de ransuil te voorkomen. Het aantal beschikbare nesten is afgenomen door nestverstoring, een afname van het aantal eksters en concurrentie van de nijlgans.

Hoe helpen wij de ransuil?

Wij proberen de ransuil te helpen door nestmanden op te hangen. We hebben dit voorjaar de laatste 40 nestmanden uit het project 'een nest voor de ransuil' opgehangen. Er hangen nu in totaal ruim 100 manden in onze provincie. Afgelopen jaar wisten de uilen de manden nog niet te vinden, maar we hopen dit jaar meer succes te hebben. De tijd zal het leren!

Meer kennis en bewustwording

Gelukkig krijgen we steeds meer mensen enthousiast om de ransuil te helpen. Op de oproep voor erven om de nestmanden te plaatsen kregen we zoveel reacties, dat we inmiddels een wachtlijst hebben.

Ook op andere locaties gaan mensen aan de slag voor de ransuil. Op de Piccardthof in Groningen gaf collega André een lezing aan de tuinders. Vervolgens gingen ze aan de slag met een workshop manden maken. Een geslaagde middag!

Dit jaar hebben we nog een aantal lezingen en excursies op het programma staan. We organiseren onder andere een workshop roesten tellen, gaan op excursie naar een uilvriendelijk erf en pluizen braakballen met schoolklassen. Geïnteresseerd? Houd onze website en social media in de gaten voor meer informatie.

Nest met ransuilen of roest gezien? Geef het door!

Zie of hoor jij deze lente een nest met ransuilen of heb jij afgelopen winter een roest gezien? Meld het dan bij ons via het formulier op de website. Deze informatie kan voor ons heel nuttig zijn! We maken in augustus de balans op. Dan kunnen we vertellen hoe het broedseizoen is verlopen.

“Op de oproep voor erven om de nestmanden te plaatsen kregen we zoveel reacties, dat we inmiddels een wachtlijst hebben.”

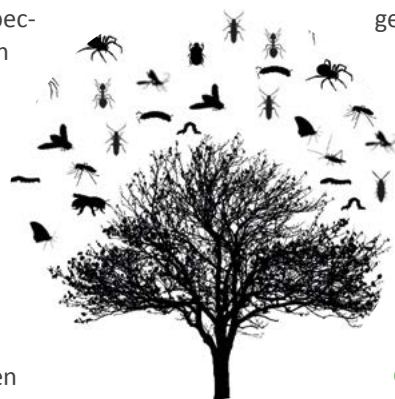
Definitie autochtone bomen en struiken:

Autochtoon, oorspronkelijk inheems of 'wild', geeft aan dat een soort (populatie) van nature, dus spontaan en zonder menselijke invloed in een gebied voorkomt en zich na de laatste ijstijd spontaan gevestigd heeft.

Autochtoon plantmateriaal: vinden, beschermen en gebruiken

Klimaatadaptatie

In ruim tienduizend jaar selectie door milieu en klimaat is per boom- en struiksoort een breed genetisch spectrum ontstaan. Dat wil zeggen dat er op een natuurlijke manier precies de eigenschappen zijn overgebleven die het in Nederland en Groningen goed doen. De tijd van bloeien is afgestemd op de bestuivers: insecten die op dat moment vliegen. Het uitkomen van de knoppen met bladeren is afgestemd op onze seizoenen en ook de natuurlijke verdediging met bijvoorbeeld geurstoffen is afgestemd op de 'vijanden' in ons land. Hierdoor zijn deze bomen en struiken sterk en dus beter bestand tegen ziekten en plagen en tegen de ontwikkelingen door de klimaatverandering. Een geïmporteerde boom uit een warmer land is niet aangepast aan ons lokale klimaat, waardoor hun gezondheid minder goed is en de levensduur korter kan zijn. Een andere bloeitijd, kiemtijd en winterhardheid bedreigen dus bovendien het voortbestaan van insecten die van deze planten afhankelijk zijn.

Biodiversiteit

Door de goede aanpassing van de bomen en struiken aan de hier levende insecten, vogels en andere dieren vormen bomen onderdeel van een grotere voedselweb. Een voedselweb bestaat per boomsoort uit alle soorten insecten, schimmels, vogels en zoogdieren die van elkaar afhankelijk zijn voor hun voedsel. Wilde bomen en struiken leveren daardoor een onmisbare bijdrage aan de biodiversiteit.

Cultuurhistorie

Oude bomen, bossen en houtwallen behoren tot het oudste cultuurhistorische erfgoed. Autochtone bomen en struiken vertellen ons het verhaal van het landschap. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van bomen en struiken als afscheiding van percelen of het historische gebruik van bomen en struiken voor onder andere geriefhout, houtskool, medicijnen en brandhout. Autochtone bomen en struiken bepalen bovendien het karakter van een gebied. Het in stand houden van deze karakteristieke landschapselementen kan alleen als de autochtone bronnen behouden blijven.

“We gaan op zoek naar plekken in Groningen waar nog autochtoon plantmateriaal staat. We willen deze plekken niet alleen vinden, maar ook beschermen en gebruiken.”

Waar vind je die autochtone bomen en struiken?

Bijvoorbeeld bij oud hakhout: door tussentijds hakken (afzetten) kunnen bomen ouder worden. Ook al lijken het dunne uitlopers, de stobbe en wortels zijn wellicht al vele honderden jaren oud. Ook op borgterreinen zijn vaak bomen van bijzondere en zeer oude herkomsten te vinden: daar was geld en het bleef goed behouden. Bovendien werd in het archief meestal goed beschreven welke boom waar geplant werd en waar die vandaan kwam. Een ander voorbeeld zijn kerkhoven en de terreinen rondom kerken. Ook hier staan veelal oude bomen van bijzondere herkomsten die de moeite van het behouden en verspreiden waard zijn. Deze locaties zijn vaak in eigendom en beheer bij Stichting Oude Groninger Kerken, daarom gaan we samen met hen en vrijwilligers kijken welke bomen daar staan en wat we daar voor de toekomst mee kunnen.

Toekomstbestendig beheeradvies

Als we weten welke bomen en struiken nog wild of autochtoon zijn, kunnen we de eigenaar helpen deze te behouden. Dit kan door heel praktische beheeradviezen te geven of door te helpen met het beheer. Licht en ruimte maken voor soorten die dat nodig hebben, of juist niks doen. Ook is het belangrijk dat we

de locaties bij eigenaren onder de aandacht brengen. Vaak weten mensen niet dat ze eigenaar zijn van iets heel bijzonders en dan is deze wetenschap al voldoende om het te behouden.

Benutten en verspreiden

Het gaat de komende jaren spannend worden met alle aanplant die we af hebben gesproken. Er is nu namelijk al te weinig plantmateriaal van 'reguliere' herkomst. Als Landschapsbeheer Groningen streven we ernaar aan te planten met passende soorten en van zoveel mogelijk autochtone herkomst. Uiteindelijk kunnen we met de resultaten van dit onderzoek aan de slag om meer Groningse herkomst aan te planten en zo de beplanting voor de toekomst van ons mooie landschap veilig te stellen.

Minder dan 3% over

Maar autochtone bomen en struiken staan onder druk. Minder dan 3% van het totale bosareaal en de landschapselementen is autochtone begroeiing. De helft van onze boom- en struiksoorten is zeldzaam of bedreigd. Wij gaan daarom onderzoek doen naar autochtone bomen en struiken. We gaan op zoek naar plekken in Groningen waar nog autochtoon plantmateriaal staat. We willen deze plekken niet alleen vinden, maar ook beschermen en gebruiken. We zorgen ervoor dat deze locaties op de Rassenlijst bomen onder de categorie autochtone herkomst komen. Op die lijst staan alle plekken waar zaden of nog teeltbaar materiaal van een bepaald ras te vinden zijn.

“Uiteindelijk kunnen we met de resultaten van dit onderzoek de beplanting voor de toekomst van ons mooie landschap veiligstellen.”

Historie komt tot leven op het Vlaskamp-erf

“Wij willen onze tuin graag herstellen. Wat ons betreft wordt het weer een typisch Gronings erf!”, met deze woorden neemt Marko Datema contact op met Landschapsbeheer Groningen. Bij het eerste erfbezoek vertellen Marko en zijn partner Mariska over de roerige geschiedenis van hun erf in Middelstum. Vanwege aardbevingsschade kocht de NAM in 2016 de boerderij van de toenmalige eigenaar. Wanneer in 2017 blijkt dat de NAM de boerderij heeft genomineerd op de lijst met te slopen panden, komen Marko en Mariska, beiden afkomstig uit Middelstum, in actie. Ze kraken de boerderij en raken gehecht aan deze speciale plek.

De kraakactie kreeg niet alleen aandacht van RTV Noord en Dagblad van het Noorden, ook de landelijke media kreeg gehoor van het optreden in het Groninger land. Koppen als “Gronings Hoop, de gekraakte boerderij in Middelstum” en “Hoe de NAM boog voor een prachtig staaltje burgerlijke ongehoorzaamheid” prijken in kranten als Trouw en Volkskrant.

Na lang wachten werd bekend dat de NAM het pand in de openbare verkoop zou zetten. De boerderij werd gered van de sloop! Maar het was extra spannend voor het stel: want de kans was groot dat er veel geïnteresseerde kopers zouden zijn. Met een goed uitgedachte strategie wordt het bod van Marko en Mariska geaccepteerd. Zij worden in 2018 de gelukkige eigenaar van het monumentale boeren-erf in Middelstum.

Inmiddels is de boerderij volledig gerenoveerd. Landschapson: ontwerper Rianne gaat langs en vertelt: ik krijg een rondleiding van het trotse stel, dat bijna alles zelf heeft gedaan. Al pratende komt er een aantal historische foto's op tafel te liggen. De rijkdom straalt er vanaf. De vroegere eigenaar, directeur van de vlasfabriek, poseert samen met zijn vrouw in chique kledij in de tuin aan een theetafel. Een andere foto laat een groot deel van het erf zien, met redelijk jonge

HET GEEFT VOLDOENING OM MÉÉR TE WETEN TE KOMEN OVER DE HISTORIE VAN EEN PLEK.

aanplant. Het interessante aan deze oude foto's is dat er veel details uit op te halen zijn. Details die iets vertellen over de vroegere inrichting. Paden van zand, de gracht, leifruit tegen de schuurmuur, een klimhortensia tegen het voorhuis...

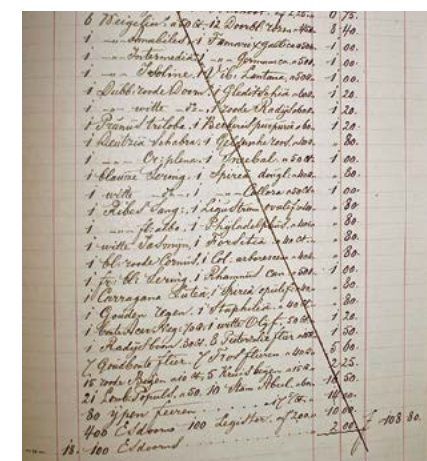
De oude foto's, in combinatie met historisch kaartmateriaal, geven een mooi beeld van de inrichting en ontwikkeling van het boeren-erf in de loop der tijd. Toch kan ik het niet laten om nog even het archief in te duiken. Op de website van de Historische Vereniging Middelstum kom ik onverwachts een afbeelding tegen met als onderschrift 'Op afbraak: renteniers-boerderij met Vlaskamp-tuin'. Het zou toch niet waar zijn...? Een échte Vlaskamp-tuin?

Het inventarisatierapport van Anne Wolff, Stieneke van der Wal en letse-Jan Stokroos* toont een lijst met geïnteriseerde Vlaskamp-tuinen in de provincie Groningen. En ja hoor: Middelstum wordt twee keer genoemd. Via via kom ik in contact met Aly van der Mark. Mevrouw van der Mark is met recht een Vlaskamp-kenner te noemen. Door toeval ontdekte zij dat haar man een nazaat is van Gerrit Vlaskamp. Zo raakte ze in de ban van de markante familiegeschiedenis, onderzocht ze het en publiceerde de erover.

Van der Mark kan, met gedeeld enthousiasme, bevestigen dat het betreffende erf een heus Vlaskamp-ontwerp is! Als klap op de vuurpijl vertelt ze dat de beplantingslijst uit 1872, die bij het ontwerp van Vlaskamp hoorde, ook nog bekend is. Op de prachtig handgeschreven bestellijst is af te lezen welke beplantingssoorten Vlaskamp destijds heeft toegepast. Dat is wel heel bijzonder: we hebben een heel exact beeld van wat hier 150 (!) jaar geleden op dit erf werd aangeplant. Historische fruitrassen, de mooiste sierheesters en ook vaste planten komen in het sortiment voor.

Voordat ik op tweede erfbezoek ga, verklap ik Marko en Mariska alvast dat ik een leuke verrassing heb. Ze hebben nog geen idee. Samen met onze adviseur uitvoering schuif ik bij het stel aan voor een kopje koffie. De oude beplantingslijst - begeleid door een uitgewerkte 'ontcijfering' van het handschrift - komt op tafel, samen met ontwerpen, informatie over Vlaskamp en een voorstel voor een op de historie gebaseerd herstelplan. Marko en Mariska zijn verrast en worden ook enthousiast: het erf waar ze wonen komt nóg meer tot leven. Het geeft voldoening om méér te weten te komen over de historie van een plek.

Beplantingslijst 1872, boomkwekerij Bosgra.

Aankomend jaar gaan we aan de slag met de herstelwerkzaamheden op het erf. De familie Datema heeft inmiddels zelf de historische hakhoutsingel - met esdoorns in knotvorm - onderhouden. Landschapsbeheer Groningen gaat binnenkort van start met het realiseren van een inham in de gracht en het oude slingerpad. Ook gaan we de kom in het gazon herstellen, de fruitgaard uitbreiden en sierbeplanting aanbrengen. Het Groninger Vlas-kamp-erf wordt in ere hersteld!

“Onlangs is onze boerderij aangewezen als gemeentelijk monument. Het herstel van de Vlaskamptuin sluit daar prachtig bij aan en vormt voor ons de ‘kers op de taart’. We zijn erg blij dat er op deze manier weer historisch erfgoed bewaard is gebleven.” – Marko Datema

Gerrit Vlaskamp (1834-1906) was hovenier, tuinaanlegger en tuinontwerper. Hij legde in de tweede helft van de negentiende eeuw zo’n 350 tuinen en parken aan in Friesland, Groningen en Drenthe. Zijn opdrachtgevers waren van adel, maar hij heeft ook veel ontworpen voor kerkenraden, gemeentebesturen, rijke boeren en notabelen. Zijn werk sluit aan bij de ontwikkeling van de Engelse landschapsstijl – een stroming in de tuin- en landschapsarchitectuur – in Noord-Nederland.

Meer weten?

Bruinsma, E. en Kuiper, Y. (2013) De vergeten tuinen van Gerrit Vlaskamp. Ontwerp en praktijk van de landschapsstijl in Friesland in de negentiende eeuw. Uitgeverij Afûk. Leeuwarden.

Mark, A. van der (2013) Het prieel op de heuvel. Zes generaties Vlaskamp, het verhaal van een tuindersfamilie. Uitgeverij Van Gorkum. Assen.
Stokroos, I.J. (2014) De vergeten Groninger tuinen van Gerrit Vlaskamp. Rijksuniversiteit Groningen. Groningen.

Wolff, A. (2013) Vlaskamptuinen in Friesland en Groningen. Inventarisatie-rapport van parken en tuinen van Gerrit Vlaskamp. Met bijdragen van Stieneke van der Wal en Ietse-Jan Stokroos. Kenniscentrum Landschap. Groningen.

Met dank aan Aly van der Mark voor het verstrekken van de archiefstukken en de Historische Vereniging Middelstum, voor het aanknopingspunt op haar website:
historischeverenigmiddelstum.nl

B(l)oeiende bosranden voor dier, plant en mens

In B(l)oeiende bosranden werken Landschapsbeheer Groningen, bewoners en de gemeenten samen om vier bossen om te vormen tot gevarieerde bossen voor dier, plant en mens. De deelnemende locaties zijn getroffen door essentaksterfte, waardoor veel bomen zijn gekapt. Dit biedt ons de mogelijkheid om meer variatie aan te brengen in deze bossen en hiermee de natuurwaarden, weerbaarheid en de beleefbaarheid sterk te verhogen.

Midden-Groningen

Afgelopen jaar zijn we samen met twee enthousiaste werkgroepen en de gemeente Midden-Groningen aan de slag gegaan in het Drevenbos in Hoogezand en de Akkers in Muntendam. Afgelopen najaar en winter ging de schop in de grond. Onze machinist Jack heeft met de kraan een natuurvriendelijke oever en open plekken aangelegd in het Drevenbos. De bewoners hebben zelf zeker niet stilgezeten. Ze hebben nestkasten opgehangen en klimplanten en struiken aangebracht. Ook de jonge generatie

ging aan de slag. Leerlingen hebben gezamenlijk maar liefst vijftienduizend bollen geplant!

Groot Bronswijk

We hebben op 21 februari het ontwerp voor Groot Bronswijk besproken met een werkgroep uit Wagenborgen en de gemeente Eemsdelta. We leggen twee poelen en een natuurvriendelijke oever aan. Ook hier zijn schoolkinderen betrokken. Zij krijgen een natuurles en helpen met het planten van bollen. We hangen een aantal nestkasten op, waaronder kasten voor eekhoorns.

Door de essentaksterfte zijn hier veel oude bomen met boomholtes verdwenen. Daarom zijn nestkasten voor eekhoorns een goede toevoeging in dit bos.

We leggen daarnaast een nieuwe wandelverbinding aan voor de lokale wandelaars en we versterken de mantel-zoomvegetatie aan de bosrand. Een mantel-zoomvegetatie is een zachte overgang van kruiden naar struiken naar hoger bos, waar veel planten en dieren van profiteren. We verwachten binnenkort van start te gaan met de uitvoering.

Stilleweesterweg en Roeg Bos

Met het ontwerp en de uitvoering van de laatste twee locaties, het bos aan de Stilleweesterweg in Appingedam en het Roeg Bos in Groningen, gaan we dit jaar aan de slag.

Het is erg mooi om te zien hoe de bewoners bezig zijn om hun bossen zo (be)leefbaar mogelijk te maken en het is fantastisch dat wij daar met dit project aan kunnen bijdragen.

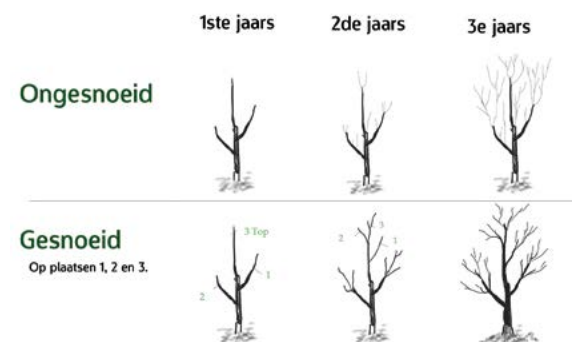

Fruitbomen snoeien

Het snoeien van fruitbomen lastig? Het vergt andere kennis en vaardigheden dan een 'gewone' boom of struik. Mensen vinden het vaak spannend om een fruitboom te snoeien. Wil je toch zelf aan de slag? Dan delen we hieronder graag onze tips.

Twee soorten fruitbomen

Er zijn twee soorten fruitbomen: pitvruchtbomen en steenvruchtbomen. Deze bomen moeten allebei op een ander moment gesnoeid worden.

Wanneer moet je fruitbomen snoeien?

Appelbomen en perenbomen vallen onder de pitvruchtbomen. Deze fruitbomen kunnen het beste tussen januari en eind maart gesnoeid worden. Het is belangrijk dat je dit niet te vroeg doet, omdat de fruitbomen dan nog gevoelig zijn voor ziektes zoals vruchtbomkanker. Deze schimmelziekte kan de stam en takken aantasten en verspreidt zich voornamelijk in november en december bij vochtig weer. Snoei de bomen met droog weer en het liefst niet tijdens een strenge vorstperiode. Steenvruchten zijn vruchten zoals pruimen, kersen, perziken en abrikozen. Deze bomen snoei je van half april tot half september. Een algemene regel is dat je de steenvruchtbomen net na de bloei in april/mei of net na de pluk in augustus snoeit. In deze tijd van het jaar genezen de wonden sneller en heb je minder kans op ziektes.

Appel- en perenboom snoeien

De appel- en de perenboom worden op dezelfde manier gesnoeid. Je moet de verticale, opgaande scheuten weghalen. Deze fruitbomen moeten het namelijk hebben van de afstaande (horizontale) twijgen. Mocht je deze takken toch willen snoeien, omdat ze bijvoorbeeld uitsteken, halveer ze dan. Snoei nooit meer dan 25 % van de totale boom!

Kersenboom

Een kersenboom is extra gevoelig voor ziektes en moet eigenlijk zo min mogelijk gesnoeid worden. Daarom moet je bij een kersenboom de takken nooit te glad snoeien. Laat stompjes staan van een paar centimeter om zo schimmels en infecties te voorkomen.

Snoei alleen de nieuwe takken die geen deel uitmaken van de boomkruin en de takken die over andere takken hangen. Takken die geen kersen produceren kunnen teruggesnoeid worden tot aan de stam.

Pruimenboom

Bij de pruimenboom wordt geadviseerd om deze ongeveer twee weken na de oogst te snoeien. Een pruimenboom moet je eigenlijk zo min mogelijk, en zeker niet fors, snoeien. Hiermee voorkom je dat de boom minder vruchten zal geven of zelfs dood zal gaan. Voor een pruimenboom is het beter om de kleine takjes zoveel mogelijk te laten zitten en de grotere te verwijderen. Een goede richtlijn is om altijd zo ver mogelijk van de stam af te snoeien.

Nog meer weten over fruitbomen? Kijk dan eens op www.npv-pomospot.nl of www.vriendenvanhetoudefruit.nl voor nog veel meer informatie.

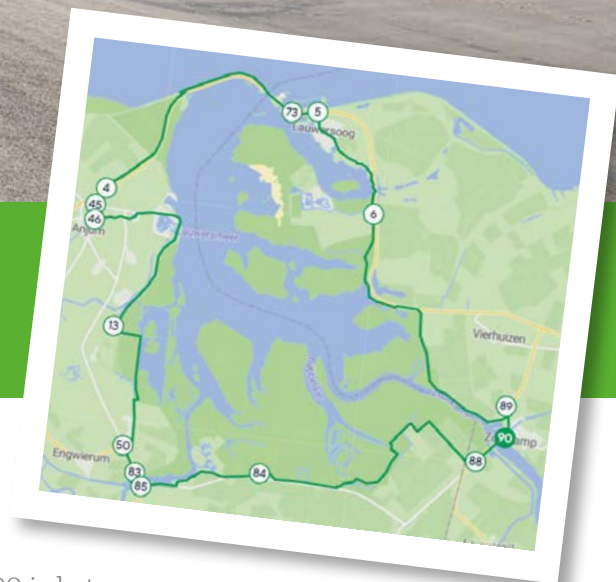
BOTANISCH SCHETSBOEK

- Ulmus hollandica -

Fietsroute rondje Lauwersmeer (44,4 km)

Het Lauwersmeer ontstond toen in 1969 de Lauwerszee van de Waddenzee werd afgesloten. De afsluiting en het zoete water maakten van het meer een omgeving waar water, planten, dieren en mensen op een bijzondere manier samenkomen. Sinds 1999 is het Lauwersmeergebied een Nationaal Park. Met een rondje om het Lauwersmeer zie je letterlijk alle kanten van dit unieke gebied, zowel in Groningen als in Friesland.

Zoutkamp

Bij Zoutkamp denken de meeste mensen aan visserij en garnalen. In de late middeleeuwen werd hier echter nog zout gewonnen uit zoutveen. Hieraan dankt het dorp dan ook zijn naam. Daarna was het dorpje niet alleen een bruisende vissersplaats, maar door zijn strategische ligging ook een militaire verdedigingsschans. Door de afsluiting van de Lauwerszee verplaatste de vissersvloot zich, maar nog steeds ademt

het dorp een maritieme sfeer, nu met horeca en een visserijmuseum. Maak daarom zeker even een rondje door het dorp, het is de moeite waard!

Terpen of wierden?

Het dorp Anjum is omstreeks het jaar 1000 gebouwd op een terp. Terpen zijn de Friese variant van wat wij in Groningen wierden noemen, de door mensen opgeworpen heuvels waarop werd gewoond totdat dijken de bescherming tegen hoog water overnamen. Ook de provincie Groningen is bezaaid met zulke woonheuvels. Het wierdenlandschap is een van de oudste cultuurlandschappen van Noordwest-Europa.

De Michaëlkerk staat bovenop de terp van Anjum. De kerk stamt uit de 12e eeuw en is gebouwd met tufsteen.

Tijdens deze fietsroute zie je veel boeiende landschappen en cultuurhistorische elementen. De route is ook prima op te delen in tweeën zodat je er een mooi fietsweekend van kunt maken. Veel fietsplezier!

Fietsknooppunten

90 - 89 - 6 - 5 - 73 - 4 - 45 - 46 - 13 - 50 - 83 - 85 - 84 - 88 - 90
https://routesingroningen.nl/fietsroutes/?route_id=300

Bron: VVV Groningen
Foto's: J. Bosma

